

Streszczenie pracy w języku polskim

Wykluczenie, inkluzja i emancypacja we współczesnym cyfrowym świecie

W niniejszej dysertacji postawiłem tezę, że czynnikiem sprawczym ekspansji technologii służących do komunikowania się i wymiany informacji jest postępujący rozwój technologiczny i niewystarczającym byłoby rozpatrywanie go wyłącznie w kategoriach technologicznych i komunikacyjnych. Koniecznym staje się fakt objęcia go refleksją humanistyczną. Terminem odwołującym się bezpośrednio do kwestii dostępności ICT (*Information and Communication Technologies – ICT*) jest pojęcie wykluczenia cyfrowego, które stało się obecnie podstawową kategorią służącą do opisu wpływu nowych technologii na obraz życia społecznego w skali mikro i makro. Wobec powyższego, wykluczenie cyfrowe stało się przedmiotem dogłębnej i wieloaspektowej analizy badawczej, ponieważ odgrywa i odgrywać będzie coraz istotniejszą rolę w kształtowaniu się niespotykanych dotąd nierówności społecznych. Zagadnienie wykluczenia cyfrowego jest niezwykle złożone, ponieważ wykracza poza samą kwestię braku dostępu do technologii – we współczesnej rzeczywistości równie dobrze wykluczone cyfrowo mogą być osoby i grupy taki dostęp posiadające (ale np. nie posiadające umiejętności korzystania z niego); a co więcej, paradoksalnie nawet sam dostęp może stać się źródłem wykluczenia. Kwestia wykluczenia cyfrowego, rozumianego jako zdeterminowane przez ICT wyłączenie jednostek i grup z pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, nie może być oczywiście analizowana w oderwaniu od procesów, zjawisk, praktyk o charakterze opozycyjnym bowiem postęp technologiczny stwarza ludziom możliwości, których wcześniej nie posiadali, co od wieków stanowi motor przekształcający strukturę społeczeństwa.

W obliczu tak dużego tempa opisywanych przemian, kluczowym wydaje mi się nie tylko samo badanie występowania, skali, zasięgu, tempa częstotliwości (itd.) tych elementów rzeczywistości społecznej, które zaliczyć można do kategorii cyfrowego wykluczenia oraz inkluzji i emancypacji (za sprawą ICT), ale także objęcie ich refleksją o charakterze jakościowym. Refleksja taka skupiać powinna się w mojej ocenie na ich istocie – tym, czym są, w szczególności w perspektywie kulturowego sensu nadawanego im przez ludzi, w obliczu dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

Celem prezentowanej przeze mnie rozprawy jest zbadanie zjawiska wykluczenia, ujmowanego w perspektywie obserwowanego współcześnie dynamicznego rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych i zapośredniczenia wielu obszarów rzeczywistości społecznej przez media cyfrowe, a także różnych form przeciwdziałania temu wykluczeniu,

wiążących się z kategoriami takimi jak *inkluzja* oraz *emancypacja*. Chcąc zrealizować tak sformułowany cel naukowy rozprawy, konieczne jest w mojej ocenie udzielenie odpowiedzi na pytanie, będące jednocześnie głównym problemem badawczym mojej pracy: W jaki sposób nowe technologie informacyjno-komunikacyjne przyczyniają się do zachodzących we współczesnym społeczeństwie procesów i praktyk wykluczania oraz inkluzji i emancypacji jego członków?

Postawione tak zadanie starałem się zrealizować, analizując badawczo wybrane sytuacje społeczne, w których zidentyfikować można przejawy zgodnego z powyższym rozumieniem wykluczenia, inkluzji i emancypacji. Każdej z nich poświęcam osobny rozdział, stanowiący opis autonomicznego postępowania badawczego oraz uzyskanych na jego drodze wniosków. Rozdziały różnią się pomiędzy sobą nie tylko przedmiotem oraz terenem badań, ale i doбором metod badawczych oraz tym, według jakich założeń metodologicznych poszczególne metody były używane podczas gromadzenia materiału badawczego, jego analizy i interpretacji oraz formułowania wniosków. Cztery pierwsze rozdziały zawierają teoretyczne rozważania na następujące tematy: Metodologiczne podstawy badań własnych; Współczesny świat społeczny w perspektywie postępu technologicznego; Wykluczenie we współczesnej cyfrowej rzeczywistości; Inkluzja i emancypacja we współczesnej cyfrowej rzeczywistości. Kolejne cztery rozdziały mają charakter badawczy i zawierają analizę zgromadzonego materiału badawczego. Piąty z wymienionych rozdziałów skupia się na zagadnieniu obecności urządzeń i technologii informacyjno-komunikacyjnych w życiu osób bezdomnych.

W szóstym rozdziale opisuję zagadnienie wykluczenia społecznego kobiet w społeczności użytkowników współczesnych gier komputerowych. W rozdziale siódmym poruszam zagadnienie medium jakim jest pornografia internetowa, mogącego stanowić narzędzie upodmiotowienia i emancypacji grup społecznie wykluczonych.

Rozdział ósmy zawiera omówienie wykluczenia cyfrowego nauczycieli w perspektywie pandemii wirusa COVID-19 w 2020 roku w Polsce na podstawie badań własnych. Dysertację podsumowuje zakończenie zawierające wnioski wynikające z badań i optymalizujące wszelkiego rodzaju działania zmierzające do objęcia refleksją humanistyczną wykluczenia, inkluzji oraz emancypacji we współczesnym świecie cyfrowym. Całość pracy zamyka bibliografia oraz aneks